

EGE ÜNİVERSİTESİ ETNOGRAFYA MÜZESİ BİNDALLILARI

Derya DEMİRBAŞ KOYUN*

ÖZET

Bu çalışmada bindallının Türk giyim tarihi içerisindeki yeri ve kullanım alanları incelenmiştir. Kültürün sözsüz ifadesi olarak bindallılar, geleneksel giyim kuşam içerisindeki önemli yeriyle sembolik işlevlerinin yanı sıra, biçim, renk ve kullanım şekilleri açısından ele alınmıştır. Ayrıca Türk geleneksel el sanatları ürünü olan bindallılarda kullanılan süsleme malzemeleri ve teknikleri çalışmada detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi koleksiyonunda bulunan eserler üzerinden, bindallının yakın Türk tarihi içerisindeki yeri ve önemi konumlandırılarak, yapılacak yeni araştırmalar için kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bindallı, Geleneksel giyim kuşam, Türk el sanatları, İşleme teknikleri

ABSTRACT

In this study, the place and date of clothing bindallı areas in Turkey were examined. Located bindallı traditional apparel in which non-verbal expressions of culture, as well as the symbolic function, form, color, patterns of use are discussed. In addition, finishing materials and techniques used in traditional Turkish handicraft products bindallı which is described in detail. Ege University through artifacts found in the collection of the Museum of Ethnography, the place and importance in the history of Turkish bindallı positioned near future, a study to shed light on those who want to investigate this matter was conducted.

Keywords: Bindallı, Traditional apparel, Turkish handicrafts, Embroidering technics

GİRİŞ

Giyim kuşam adetleri bir toplumun sosyal ve kültürel yaşam içerisindeki gelenek ve göreneklerinin göstergesidir. Giyim kültürüne ait biçim, kuşanma, renk ve desenlerin sözsüz anlatım özelliğini barındıran karmaşık sembolik yapısal sistemlerinin tanımlanmasıyla, kavimlerin yaşam şekilleri, inanç sistemleri, tarihi-kültürel geçmişleri, sosyo-ekonomik yapıları vb. pek çok özellikleri analiz edilebilir. Ayrıca giyim kuşam, toplumlararası kültürel benzerlik ve farklılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi tarafından bindallılar

* Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi Çalışanı

hakkında yapılmış çalışmaların ışığında, müzede bulunan geniş bindallı koleksiyonundan yararlanılarak elde edilen bilgiler fotoğraflarla desteklenerek aktarılacaktır.

Günümüzde ekolojik farklılıklarının yanı sıra sosyal, ekonomik ve politik davranış çeşitlilikleri nedeniyle küçük bir sosyal toplum içinde dahi çok çeşitli giyiniş biçimleri görülmektedir.

Bindallı; üzeri altın ya da gümüş sırma ipliklerle işlenmiş, kadife, ipekli kadife ya da atlas kumaştan (Ana Britannica, 1999: 357) dikilmiş, değişik beden ve modelleri bulunan *kadın elbisesidir*. Genellikle uzun kollu ve ayak bileğine kadar uzun dikilen bu giysilerin belden kesiksiz tek parça elbise ve etek, ceket türünde iki parça elbise olarak yapılan iki tipi görülmektedir. Her iki biçimde de yakalı ve yakasız modelleri bulunmaktadır (Barışta H. Ö., 1999). Genelde koyu kırmızı, mavi, mor renklerinde kadife, ipekli kadife ve atlas kumaştan yapılmıştır (Acar, 2007: 153).

Giysi üzerine altın veya gümüş sırma ipele bitkisel karakterli motifler, kabartma dal, yaprak, çiçek motifleri iğneyle *tel sarma* (Hilal Karaçorlu, 2016) tekniği ile işlenmiştir. Altın ya da gümüş sırma ipli işlemlerin yanı sıra inci ve boncuklarla da süslenebilmektedir.

Bindallı Tarihçesi

Tören kıyafeti olarak kullanılan Bindallı, gelinlik ve gelin entarisi adı altında tanımlandığında bir kadın için hayatında giydiği en önemli giysidir. Düğünden sonra bir süre daha giyilen bu kadın giysileri, gelin görmeye gelen misafirlere de gösterilir ve daha sonra da sandıklarda saklanır (Koçu, 1967: 121). Günlük kendi özel günlerinde giymek isteyenlere emanet olarak verilerek kullanımının devamı sağlanmıştır.

Bindallıların (gelinlikler) İstanbul ve şehir merkezlerinde dikilip, işlenerek pazarlara sürülen örneklerin yanı sıra bölgesel olarak dikilen ve işlenen örnekleri de vardır. Gelinliklerin İstanbul gibi merkezlerde dikilip işlenerek pazarlara sürüldüğü örneklerin yanı sıra bölgesel olarak yapılmış ve işlenmiş gelinlik çeşitlemeleri de vardır (Barışta H. Ö., 1999: 211).

Günümüzde sadece kadınlara özgü bir giyim çeşidi olduğu düşünülen bindallılara benzer giysilerin 20. yüzyıl öncesinde Osmanlı soylu erkekleri tarafından giyildiğinin belirtmesinde yarar vardır. Örneğin Seyyah Van Mour 18. yüzyılda İstanbul'da Osmanlı dönemine ait kadın ve erkek kıyafetlerinin çizimlerini yapmıştır. Bu çizimlerde Sultanların giydiği önü açık, üzeri altın ya da gümüş sırma iplikle işlenmiş kaftanların erkekler tarafından giyildiği görülmektedir. Aynı kaynakta saray kadınlarının giydiği atlas kumaştan işlemeli olarak dikilen bindallıların çizimleri de görülmektedir. Reşat Ekrem Koçu'nun Türk Giyim ve Süsleme sözlüğünde bindallı açıklamasını yaparken bindallıların erkek ve kadınlar tarafından giyildiğine dair bilgiler çizimleriyle desteklenmektedir (Koçu, 1967: 11).

Düğün Ertesi: Paça Günü adlı tabloda Osmanlının düğün gecesinin ertesi günü olan paça günü temsil edilmiştir. Abdülaziz Bey'in Osmanlı adet ve merasimlerini anlattığı kitabında paça gününün düğün ertesindeki Cuma günü olduğunu ve bugünün de yarı düğün günü sayıldığını belirtmiştir. Sedirde oturan kadınlardan kırmızı örtünün arkasındaki ortada oturan, pencerenin önündeki bayan gelindir. Kucağında ona hediye edilen inci kolye ve kemer vardır. Gelinin babası veya yoksa en yakınının ona kıymetli bir kemer hediye etmesi eski bir gelenek olmuştur. Duvarda asılan kenarı sırma işlemeli al duvak ve içi kakum kürklü, dışı sırma işli güvez renk kaftan geline aittir. Gelin, kenarları beyaz kürklü kırmızı kaftanının içine bindallı elbise giymiş ve bele çift tokalı kemer takmıştır. İçindeki bürümcük elbise ile göğüs dekoltesinin kapatıldığını ortaya koymaktadır (Harmankaya, 2015: 775).

Fotoğraf 1. Düğün Ertesi: Paça Günü, 18. yy., (Anonim)

Bu resimden yola çıkarak Türk giyim kültüründe bindallı tipindeki giyim çeşidinin, üç etek elbiseden dönüşerek, önceleri etek yanı açık elbise, sonrasında önü göğse kadar açık bütün elbise (entari) olarak şekillendiği görüşü öne çıkmaktadır. 19. yüzyıl içerisinde, önden açık entariler yerine boydan önü kapalı entariler giyilmektedir. Bu dönemde günlük yaşamda üç etek ve iki etek entarinin birlikte giyildiği görülmektedir. Özel günlerinde ise; tek parça *bindallı entari* giyilmesi gelenek olmuştur (Görünür, 2010: 23).

Entari adı verilen giysi 19. yüzyılda çeşitlenmeye başlamıştır ve birkaç farklı kesim özelliği olan giysi 'entari' adı ile anılmıştır. Geleneksel kesimli önden açık entariler yerlerini önü kapalı entarilere bırakmaya başlar. Bu dönemde üç etek

entarielerin yanı sıra 'iki etek entari' adı verilen önü kapalı olup yanları derin yırtmaçlı, şalvarla birlikte giyilen uzun etekli, etekleri bele toplanabilen bir tür ortaya çıkar. Avrupa giyim kültüründen etkiler alındıkça ortaya çıkan yeni entari türlerinden biri de çan biçiminde etekli, ön açıklığı göğüs altına kadar olup tamamen önden açık olmayan, takma kollu, yuvarlak yakalı, bele oturmeyen, ancak üst kısmı daha dar, eteği bol arkası kuyruklu, ön tarafına göre daha uzun tek parçalı entarilerdir. Bu entariler kadife ve atlastan yapılmış, dival tekniğinde sırma ile yoğun bitkisel motifli kompozisyonlarla işlenmiş olursa 'bindallı entari' adını almaktadır (Görünür, 2010: 23).

Bindallıların, genelde kırsal kesimde çeyiz hazırlayan ailenin bireyleri tarafından dikilip işlendiği, kent kesimi ve maddi olanakları iyi olan ailelerde ise, özel sipariş olarak terzilere diktirilip işletildiği görülür. Ayrıca; 19. yüzyılda İstanbul merkezde bindallıları hazır dikilmiş olarak satın almak mümkündür. Bu nedenle bu bindallılara *kutu entarisi* adı da verilmiştir. Bunlar İstanbul dışında yaşayan ve evlenecek olan genç kızlar için çeyiz olarak satılmaktadır (Görünür, 2010: 14).

Fotoğraf 2. Gelin Evindeki Bindallı ve Üçetekler / Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

Bindallıların Safranbolu'da *bindallı* ya da *tefebaş*, Ankara'da *kutu içi entari*, Konya'da *mıhlama*, Anadolu'nun önemli bir kısmında da *bindallı entari*, Erzurum'da *Kadama* (Fikri Salman, 2009: 13) şeklinde değişik isimlerle anıldığı bilinmektedir (Çengel, 2011: 9).

Bindallıların Süsleme Özellikleri

Bindallı süsleme teknikleri incelendiğinde, kullanılan malzeme ve işlemedeki aletlerin çeşitliliği sebebiyle farklı teknikler karşımıza çıkmaktadır. Beyaz ve yazma renkli işlemler olarak sınıflandırılan Türk işleme tekniğinde beyaz işler kendi arasında

Antep işi, ajur, ciğer deldi, sarma, antika gibi adlar almıştır. Bindallı işlemleri renkli işlemler olup kendi arasında hesap işleri ve yazma işlemler olarak ikiye ayrılır (Sürür, 1976: 36).

Örcün Barışta Türk işlemlerini iğnenin uygulama biçimine göre beş grup altında toplamıştır. Dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler, dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğneler, dokumanın iplikleri çekilerek yapılan iğneler ve dokumanın iplikleri bağlanarak yapılan iğneler (Barışta H., 1988: 110), (Barışta H. , 1984: 1).

Hesap İşleri: İşlemler işleniş teknikleri ve iğne kullanım teknikleri bakımından tek ve iki yüzlü (hem arka hem ön yüzünden işlemenin anlaşılması açısından) olmak üzere kendi arasında ayrılmaktadır. İki yüzü aynı işlemlere sahip örnekler *Hesap İğne* denir. Bez ayağı örgüsüyle, atkı ve çözümlü ipliklerinin sayılması yoluyla dokunan kumaşlara hesap işi tekniği ile işlemler yapılır. Düz iğne, verev iğne, Türk işi, muşabbak, mürver, susma, kesme, pesent, civankaşı, renkli sarma, sarmalı hesap, atma işi, tepebaşı, tel kırma, ince iş ve antika başlıca hesap işi teknikleridir.

Fotoğraf 3. Erzurum Merkez Bindallı/ Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

19.yy Kent Kesimi, bordo renkli kadife kumaştan dikilen bindallı üzerine altın sırma ip ile sarma tekniği kullanılarak, bitkisel karakterli işlemler yapılmıştır.

Fotoğraf 4. Kütahya *Bindallı* / Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

19.yy Kent kesimi, siyah kadife kumaştan dikilen şalvar, cepken ve iç cepken üzerine altın sırma ip kullanılarak sarma tekniği ile bitkisel karakterli motifler işlenmiş, motiflerin arası pullarla süslenmiştir.

Yazma İşlemeleri: Bu işlemler sık dokunmuş kumaşlara işlenebilir. Eğer seyrek dokuma kumaşa işleme yapılıyorsa; hesap işi tekniklerinden biri ile seyrek dokumanın içi doldurulabilir. Yazma işlemlerinin, sarma işi, kasnak ve süzeni, çin iğnesi, balıksırtı, dival nakışı, zerdüz, applike-beneluka, atma işi ve iğne ardı teknikleri görülmektedir (Aslanapa, 1999: 358-361).

Fotoğraf 5. Çanakkale Çan İlçesi *Bindallı* / Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

19.yy. Kırsal Kesim, Mor kadife kumaştan dikilen üç etek ve şalvar üzerine, altın sırma ip kullanılarak, dival işi tekniği ile yaprak ve çiçek motifleri işlenmiş, üzeri pullarla süslenmiştir. Üç eteğin yarasa kol olarak adlandırılan kol ağzlarında ve yakadan aşağıya tüm eteği çevreleyen kenarlarında aynı iple tiğ işi yapılmıştır.

Fotoğraf 6. Bindallı İşlemeleri

Bindallının üzerine dal, yaprak ve çiçek motifleri, altın sırma ip kullanılarak sarma, dolama ve ya Maraş işi denilen teknikle işlenmiş, kol ve yaka kenarları beyaz dantel ile çevrilmiştir.

Fotoğraf 7. Ege Bölgesi Balıkesir Bindallı / Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

19 yy. Kırsal kesim, mor kadife kumaştan dikilen bindallının üzeri, altın sırma ip ile Maraş tekniği kullanılarak, bitkisel karakterli motiflerle süslenmiştir. İçine beyaz ipekli kumaştan gömlek dikilmiştir.

Fotoğraf 8. İzmir Karaburun Gelinlik *Bindallı* / Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

19. yy. Kent kesimi, pembe, atlas saten kumaştan dikilen bindallının üzerine, altın sırma ip kullanılarak, Maraş tekniğiyle bitkisel karakterli motifler işlenmiş, kol ve etek kenarları dantel ile çevrilmiştir.

Bindallı İşleme Teknikleri

Tel sarma, genellikle ipliği sayılabilen kumaşlar üzerine, kırma tel iğnesi ve yassı tel kullanılarak yapılır.

Dolama, desende kullanılacak iplerin iğne ile dolanmasıyla oluşturulur.

Kırma, altın ya da gümüş teller makas kullanılmadan kıvrılarak desenler yapılmaktadır.

Maraş işi, dival işi süslemeler genellikle Maraş ilinde yapıldığından Maraş işi olarak da bilinmektedir.

Dival işi, Kadife üzerine sırma ya da gilapdanla kabartma olarak yapılan iğne işi. İşlenecek desenler mukavva veya deri üzerine çizilir. Bunlar kesilerek gergef veya kasmağa gerilen kadife üzerine yerleştirilir. Gergef veya gilaptan bu kalıpları örtecek şekilde işlenir. Bindallı kadın elbiseleri ile birlikte bohçalar, keseler, örtüler dival işi olarak bu teknikle süslenir. Türk el işleri arasında divalin yeri büyüktür.

Türk işleme tarihinde insan figürlerine de yer verilmesine rağmen zaman içerisinde zevklerin, resim anlayışının değişimi ve Müslümanlığın kabulü ile süslemelerde figüratif süslemeler yerini bitkisel ve geometrik süslemelere bırakmıştır. Bindallılarda adından da anlaşılacağı gibi bitkisel motifler işlenmiştir. Bu işlemler kıvrım dallar, çeşitli çiçek işlemleri, 19. yy batılılaşma etkisiyle vazodan çıkan çiçeklerden oluşmaktadır (Keskiner, 1989: 90-111).

Sonuç olarak; geleneksel halk kostümümüz olarak değerlendirilebilecek bindallıların kadife, ipek, ipekli kadife ve atlas kumaşlardan tek parça olarak dikildiği görülmektedir. Bu elbiselerin ise yüzeyine bitkisel karakterli motifler altın veya gümüş sırma ipin iğne ile işlenmesiyle yapılmıştır. Bu motiflerin tel sarma, kırma, Maraş ve dival işi gibi teknikler kullanılarak işlendiği görülmektedir. Genelde kırmızı renkte kumaşlardan dikilen bindallılar düğünlerde gelin elbisesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu tarihi geleneğin incelenmesi ve sonraki dönemlere aktarılması konusunda bu çalışmanın kaynaklık etmesi hedeflenmiştir.

KAYNAKLAR

- ACAR, M. (2007). *Safranbolu Folkloru, Safranbolu Düğünleri, Safranbolu İlçe ve Köy Düğünleri*. Ankara.
- ANA BRİTANİCA. (1999). Kadife. *Ana Britanica* (s. 357). içinde
- ASLANAPA, O. (1999). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BARIŞTA, H. Ö. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/2342.
- BARIŞTA, H. (1988). *Türk El Sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları/975, Sanat Eserler Dizisi: 11.
- BARIŞTA, H. (1984). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*. 1. Baskı, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayın No: 45.
- ÇENGEL, A. (2011). Karabük İli Safranbolu İlçesi Kaymakamlar Müze Evinde Bulunan Bindallılar. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, 9. Konya Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÖRÜNÜR, L. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri*, İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi.
- HARMANKAYA, H. (2015). Osmanlı Dönemi Oryantalist Resimlerde Görülen Kadın Figürleri ve Giyim Özellikleri . *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*. http://www.icsjournal.com/Makaleler/1272823822_si3_65_344.pdf
- KARAÇORLU, H. YETİM, F. (2016). Amasra Müzesinde Bulunan Tel Kırma (Bartın İşi) ve Hesap İşi İşlemeler Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of International Social Research* , 119, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi43_pdf/3sanattarihi_arkeoloji_cografya/karacorluhilal_fatmayetim.pdf
- KESKİNER, C. (1989). , *Türk Motifleri*. İstanbul.
- KOÇU, R. E. (1967). *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Başnur Matbaası.
- SALMAN, F. ve ATMACA, Z. (2009). Erzurum'da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Sanat Dergisi* (15), 13.
- SÜRÜR, A. (1976). *Türk İşleme Sanatı*. 36. İstanbul: Ak Yayınları.